

Метафарычны лейтматыў мастацкіх твораў

Год навукі беларускія вучоныя ўспрынялі як заклік да актывізацыі навуковай дзейнасці, канцэнтрацыі сіл для завяршэння пачатых навуковых даследаванняў. Не застаўся ўбаку і вядомы беларускі вучоны, доктар філалагічных навук, прафесар Васіль Старычонак. Днямі ў выдавецтве «Колорград» выйшла яго новая манаграфія «Другасныя намінацыі ў мастацкім дыскурсе» — трэцяе з выданняў, аб'яднаных агульнай назвай «Мнагазначнасць слова ў беларускай мове». Гэта працяг пачатай у першым томе «Асноўныя тыпы полісеміі, кірункі семантычнай дэрывацыі» размовы пра спецыфіку мастацкага тэксту, вобразна-выяўленчыя сродкі, розныя тыпы ўвасаблення метафарычнага зместу, чалавека ў мове і маўленні, другасныя намінацыі ў сістэме беларускай мовы.

Кніга мае тры структурныя часткі. У першай характарызуецца індывідуальна-аўтарскія метафары і іх структурныя тыпы; у другой аналізуецца вобразна-выяўленчыя сродкі і метафары ў мастацкіх тэкстах Янкі Купалы, Якубы Коласа, Максіма Багдановіча, Уладзіміра Дубоўкі, Уладзіміра Жылкі, Максіма Танка,

Рыгора Барадуліна, Анатоля Вярцінскага ды іншых паэтаў. У такіх тэкстах мастак слова імкнецца адлюстраваць асабістае бачанне і разуменне свету і дзеля гэтага асаблівым чынам структуруе мастацкі матэрыял і сістэму вобразна-выяўленчых сродкаў. Трэцяя частка манаграфіі практычная — гэта слоўнік семантычных аказіяналізмаў, у якім апісвацца звыш 1250 сэнсавых метафарычных тэтраў. Такія метафары не фіксуюцца ў тлумачальных слоўніках беларускай мовы і ўтвараюцца ў канкрэтных кантэкстах фрагмента, якія дазваляюць актывізаваць закладзены ў слова глыбокіны семантычны патэнцыял, вылікаць новыя (часам нечаканыя і нестандартныя) вобразы і ўяўленні, выявіць стаўленне да прадмета гаворкі.

Выкарыстанні ў манаграфіі фактычны матэрыял прадстаўлены намінацыямі, якія адлюстляюцца да перыяду функцыянавання беларускай мовы на працягу канца XIX — пачатку XXI стагоддзя. Гэта дазваляе поўна і ўсебакова прадставіць карціну семантычных змен, якія адбыліся ў лексічных адзінках і папоўнілі слоўнікавы склад беларускай мовы

шляхам семантычнай дэрывацыі (не за кошт утварэння новых лексічных адзінак, а шляхам выкарыстання тых, што ўжо існуюць, і пашырэння іх сэнсавага аб'ёму). Кожны мастацкі тэкст, на думку В. Старычонка, можна лічыць творчым крэда пісьменніка, своеасаблівым *alter ego*, дзе практычна ўсе ўяўленні, агажамліванні і асацыяцыі звязаны з канкрэтным індывідуумам, яго практычным, сацыяльным, культурным, прафесійным досведам, крэатыўнасцю вобразнага мыслення, ступенню рэалізацыі суб'ектыўных уяўленняў пра свет. Па гэтай прычыне нават адзін і той жа рэфэрэнт па-рознаму інтэрпрэтуецца рознымі аўтарамі. Паказальныя прыклады апісання вачэй чалавека — кожны з аўтараў вылучае тые ці іншыя іх прыметы (колор, форму, тлывібіню, іскрыстасць, пранікліваць і інш.): **Вочы** — *бліскучыя ільдзінкі* (З. Бядуля); **Вочы** — *два вугольчыкі ўначы* (Р. Баравікова); **Вочы** — *студні сухія* (В. Лукша); **Вачэй бяздонныя азёры (Г. Бураўкін); **Вочы твае** — *дзве бяссонныя зоркі* (З. Марозаў); **Вочы, два шэрыя сонцы** (Д. Бічэль-Загнетава); **Вочы твае** — *зараніца* (У. Міцкевіч);**

А вочы — *валошкі ў жыце* (М. Лынькоў); **І вочы** — *васількі* (А. Русак); *Дзве пралескі* — **яе вочкі** (Я. Купала); **Вочы** — *ягадкі лясныя* (М. Віняцкі); **Яе вочы** — *чарэшні* (А. Сербантовіч); **Арэхі воч** *здзіўлёных* (У. Гегманчук)...

Манаграфію В. Старычонка можна назваць энцыклапедыяй метафар. У ёй з сучасных пазіцый даследуецца феномен метафары, якую калісьці Яўгенія Янішчыц называла нязгаснай іскрынкай, сумненнем і жыццём, этыкетам народнай і мудрай прастасці.

Наталія ЗАЯЦ,
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры беларускай
літаратуры і культуры Беларускага
дзяржаўнага педагагічнага
ўніверсітэта імя Максіма Танка